

VÝBER ROMANTICKÉHO PARTNERA U ADOLESCENTOV – Q-ŠTÚDIA

SELECTION OF ROMANTIC PARTNER IN ADOLESCENTS – Q-STUDY

DENISA ŠUKOLOVÁ¹, IVAN SARMÁNY-SCHULLER², GABRIELA ŠEBOKOVÁ³

¹Centrum edukačného výskumu, Pedagogická fakulta, Univerzita Mateja Bela, Banská Bystrica, Slovensko, e-mail: denisa.sukolova@umb.sk

²Katedra psychologických vied, Fakulta sociálnych vied a zdravotníctva, Univerzita Konštantína Filozofa, Nitra, Slovensko

³Katedra psychologických vied, Fakulta sociálnych vied a zdravotníctva, Univerzita Konštantína Filozofa, Nitra, Slovensko

Abstrakt: Cieľom štúdie bolo skúmať výber romantického partnera u adolescentov. Pri meraní preferencií sme použili Q-metodológiu (Stephenson, 1953). Zostavili sme sadu 57 položiek – významných charakteristík pri výbere partnera z pohľadu adolescentov. Online testovaním prešlo 219 participantov vo veku od 14 do 22 rokov. Identifikovali sme šesť významných stratégií výberu partnera: preferenciu oddaného, bohémskeho, hravého, zrelého, obohacujúceho a pohodového typu. Najviac zastúpená bola preferencia oddaného typu. Títo adolescenti preferovali obetavého a starostlivého partnera, ktorý je ochotný zdieľať silné emočné puto a voľný čas výhradne s touto osobou – nežiaduca bola preferencia rizika a experimentovania.

KLúčové slová: adolescencia, rozhodovanie, výber partnera, romantický partner, Q-metodológia.

Abstract: The study aim was to analyse the adolescent's romantic partner choice. The preference was measured by Q-methodology (Stephenson, 1953). We created a set of 57 items – the important characteristics for partner's choice from the adolescent's perception. There was online testing of 219 participants in the age of 14 to 22 years old. We identified six important strategies of partner's choice: preference of devoted, Bohemian, playful, mature, enriching, and cool. The most frequent was preference of a devoted one. These adolescents preferred selfless and caring partner who is able to share a strong emotional bond and his/her free time especially with this partner – unacceptable was a preference of risk and experimentation.

Keywords: adolescents, decision making, partner's choice, romantic partner, Q-methodology

1 Úvod

V čase, keď Európa populačne starne a zvyšovanie reprodukcie by mohlo daniu výrazne dopomôcť, mali by sme sa zaoberať podporou rodiny, ktorej reprodukčnú funkciu zatiaľ nedokázal zastúpiť iný model spolunažívania (Pastor, 2005). Potreba udržateľného reprodukčného rozvoja, zatiaľ čo inštitucionálne tlaky na partnerstvá oslabili, vyžaduje zásadné národné optimalizačné riešenia. Jedným z nich je aj zameranie sa na kvalitné výchovné postupy, ktoré sa profilujú na podporu harmonických partnerských a rodinných vzťahov (Bianchi, 2013). Oproti enormnej empirickej evidencii na tému partnerstva/manželstva u dospelých populácie, je však téma vzťahov u adolescentov dlhodobo podhodnocovaná (Furman & Winkles, 2011). Brown, Feiring a Furman (1999) situáciu odôvodňujú najmä absentujúcim teoretickým zázemím, na ktorom je možné stavať testovateľné predpoklady. Teórie totiž predpokladajú smerovanie k získavaniu reprodukčnej zdatnosti dospelých, motívy adolescentov sú však iné. Výber partnera v adolescencii je preto často skúmaný „iba“ ako obdobie učenia sa odhadovať kvalitu potenciálneho partnera (napr. Milonoff & Nummi, 2012). Ďalším dôvodom môže byť dojem, že vzťahy v adolescencii sú príliš triviálne na to, aby boli predmetom seriózneho výskumu alebo podliehajú rôznym pravidlám vrstovníckych subkultúr, ktoré sú notoricky nestále. Napokon tento typ výskumu býva redukovaný na otázky sexuality v adolescencii. Väčšina výskumov tak ignoruje fakt, že súčasťou adolescentnej sexuálnej aktivity je často prežívanie silného emočného putu, ktorému nevenujeme dostatočnú pozornosť.

2 Partnerské vzťahy v kontexte vývinových špecifik adolescencie

V kontexte edukácie má význam zamerať sa na strednú a neskorú fázu adolescencie, ktorá býva vymedzovaná približne od 14. (reprodukčná zrelosť) do 22. roku (dosiahnutie osobnej autonómie) (Kaplan, 2004). Stredná adolescencia je typická potrebou hľadania vlastnej identity, a snahou odlíšiť sa od ostatných. V citovej oblasti dochádza k ústupu emočnej lability, k väčšej diferenciácii citov a zároveň k ich integrácii do nových kvalít.

Špeciálny význam začínajú mať emócie spojené so sexualitou. Veľká časť adolescentov v tomto období zažije prvé partnerstvo a prvý pohlavný styk (Macek, 2003).

Neskorá adolescencia sa už viaže vo väčšine prípadov na aktívny pohlavný život. Intenzívne prežívanie tejto fázy spája Vágnerová (2000) s polygamným štádiom sexuálneho vývoja. Adolescenti partnerov často striedajú uvedomujúc si potrebu nadobúdania skúseností a neochotu dlhodobo sa viazať. Typické je aj experimentovanie so sexualitou, ktoré dokladoval napríklad Whitehead (2009), ktorý zistil, že bisexuálna orientácia u adolescentných dievčat je štvornásobne menej stabilná ako heterosexuálna a je tiež menej stabilná v porovnaní s dospelými chlapcami. V súvislosti s tým upozorňujú odborníci (Jackson, Henderson, Frank, & Haw, 2012) aj na mnohé závažné (najmä sexuálne) riziká. Zhodujú sa však aj na tom, že rizikové správanie môžeme považovať za normatívnu súčasť adolescencie, ktorého prejavy nakoniec prirodzene odznievajú (Blatný a kol., 2006).

I keď sa trvanie partnerstiev dospelujúcich predlžuje (Seiffge-Krenke, 2003) a je v nich prítomné emočné angažovanie, tieto vzťahy nemožno nazývať partnerstvami v rovnakom zmysle ako u dospelých. Na ich označenie sa preto zvykne používať termín „romantické vzťahy“ (Furman & Winkles, 2011). Zatiaľ čo u dospelých populácie zohráva zásadnú rolu reprodukčný cieľ, adolescentné partnerstvá by sme mali vnímať skôr v kontexte sociálneho aspektu rozvoja identity. Pomáhajú totiž adolescentom odpovedať na otázky typu „Kam patrím?“, či „Kam smerujem?“ (Macek, 2003). Podľa štúdie Shulmana a Kipnisa (2001) tak svoje romantické zväzky vnímajú často aj samotní adolescenti. Popisujú ich ako veľmi dôverné a podporujúce. Regan a Joshi (2003) zistili, že pri krátkodobých známostiach preferujú adolescenti podobne ako dospelí indikátory fyzickej atraktivity a sexuálnej aktivity (ochoty). Pri dlhodobjších partnerstvách preferujú psychologické kvality ako napríklad humor či inteligencia. Niekoľko štúdií bolo venovaných aj výskumu formatívnych vplyvov na výber partnera u adolescentov. Dubbs a Buunk (2010) sa napríklad zaoberali diferenciami v predstavách o partnerovi u rodičov a detí. Podľa nich rodičia môžu projekovať na svoje deti preferencie u partnerov, ktoré indikujú kvalitné rodičovské investície. Bartkowski, Xiaohe, a Fondren (2011) zase zistili, že nemalý podiel na predstavách o partnerovi môže zohrávať aj vierovyznanie adolescenta, hovoríme teda o dominujúcom vplyve referenčnej sociálnej skupiny, s ktorou adolescenti zdieľajú hodnotové nastavenie.

3 Explicitne vymedzený cieľ štúdie

Napriek tomu, že v zahraničí téma výberu partnera rezonuje ako súčasť problematiky sobášnosti a sociológie rodiny aj na makroúrovni (napr. Rosenfeld & Thomas, 2012), u nás táto časť výskumu absentuje. Podobne si problematika nenašla svoje stabilnejšie miesto ani v psychologických analýzach, a o systematickom výskume u adolescentnej populácie, kedy by edukácia mala byť v kontexte intímnych vzťahov obzvlášť citlivá, sa taktiež nedá hovoriť. Štúdiá si preto kladie za cieľ doplniť primárnu poznatkovú bázu spojenú s výberom dlhodobého/romantického partnera u adolescentov, od ktorej sa možno odvíjať pri následnej príprave pedagógov a školských psychológov, či vo výchovných postupoch u žiakov.

4 Metódy

Pri meraní preferencií pri výbere romantického (dlhodobého) partnera u adolescentov sme sa inšpirovali Q-metodológiou, ktorá zahŕňa kvantitatívnu analýzu dát v kombinácii s kvalitatívnym interpretačným rámcom (Stephenson, in Stenner & Stainton, 2004). Jednou z možností, ako efektívne využiť Q-dizajn, je aj oblasť rozhodovania. Durning a Brown (2006) zdôrazňujú, že Q je pre takéto skúmanie optimálne z dôvodu schopnosti poodhaliť subjektívny charakter komplexného rozhodnutia. Umožní identifikovať preferenčné stratégie jednotlivcov alebo skupín, ktoré rozhodnutie uskutočňujú.

4.1 Zostavenie Q-sady a tvorba matice kvázi-normálnej distribúcie

Pri tvorbe Q-sady sme sa zamerali na psychologické/osobné (nie fyzické) charakteristiky potenciálnych partnerov, ktoré sú pre adolescentov dôležité. Výroky sme vyberali na základe: (1) dvoch skupinových rozhovorov (33 adolescentov vo veku 19 až 21 rokov) a (2) online diskusií adolescentov (39 diskusií z portálu Birdz.sk, ktorý združuje teenagerov). Najprv boli analyzované rozhovory z fokusových skupín. Analýza online diskusií bola ukončená v zmysle pravidla saturácie dát. Pôvodne vybraných 163 ekologicky validných výrokov prešlo niekoľkými fázami triedenia tak, aby: (1) obsahovali iba jednu myšlienku, (2) významy sa neopakovali, (3) bol použitý hovorový jazyk adolescentov. Nakoniec sme zostavili sadu 57 položiek, ktoré sme nechali posúdiť trom nezávislým odborníkmi. Posudzovatelia hodnotili zrozumiteľnosť výrokov, významovú duplicitu a deskripciu výhradne jednej vlastnosti.

Po zostavení Q-sady sme vytvorili maticu kvázi-normálnej distribúcie. Rozsah škály (11 bodov) a jej sklon sme zvolili podľa odporúčaní pre 40 až 60-položkové Q-sady (Watts & Stenner, 2012). Stanovené počty položiek každej možnej pozície na škále znázorňuje obrázok 1.

-5	-4	-3	-2	-1	0	1	2	3	4	5
?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?
?	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?
(2)		?	?	?	?	?	?	?	?	(2)
	(3)		?	?	?	?	?	?	(3)	
		(4)		?	?	?	?	(4)		
			(6)		?	?	?			
				(8)		?	?			
					(8)		?			
							?			
										(11)

Obrázok 1 Fixná matica kvázi-normálnej distribúcie

Horný riadok reprezentuje referenčnú škálu, na ktorej je potrebné rozlišovať medzi výrokmi (-5 – výrok ma vôbec nevystihuje, 0 – neurčitý výrok (ani, ani), 5 – výrok ma úplne vystihuje). Na každú pozíciu na škále bolo možné umiestniť uvedený počet položiek v zátvorkách.

4.2 Výber účastníkov a procedúra zberu dát

Vzorku tvorilo 219 adolescentov vo veku 14 až 22 rokov. 103 účastníkov bolo zo strednej školy v Banskej Bystrici a Q-triedením prešlo počas vyučovacej hodiny. Ostatní účastníci spolupracovali dobrovoľne na základe online výzvy na portáli Birdz.sk. Medzi účastníkmi boli zastúpené všetky kraje SR. Všetci sa na výskume zúčastnili dobrovoľne za podmienky, že im budú poskytnuté výsledky. V tabuľke 1 uvádzame prehľad účastníkov¹². Zber dát prebiehal online, prostredníctvom serveru Q-assessor.com (© The Epimetrics Group, LLC, 2010-13). V prvom kroku účastníci čítali inštrukciu. V druhom kroku triedili položky do troch kategórií – výroky, ktoré ma vystihujú; výroky, ktoré ma nevystihujú; neurčité výroky. V treťom kroku triedenie pokračovalo na „citlivejšej“ (11-bodovej) stupnici. V závere účastníci vyplňali dotazník zameraný na zistenie socio-demografických charakteristík.

Tabuľka 1 Socio-demografické charakteristiky účastníkov

Pohlavie	Chlapci (108), Dievčatá (111)
Vek	14 (6), 15 (25), 16 (30), 17 (40), 18 (49), 19 (22), 20 (19), 21 (19), 22 (9)
Sexuálna orientácia	Heterosexuálna (211), Bisexuálna (7), Homosexuálna (1)
Partnerský status	Aktuálne v partnerstve (97), Aktuálne bez partnera (122)
Vierovyznanie	Bez vierovyznania (91), Katolík (100), Evanjelik (12), Veriaci bez konvenčného vierovyznania (16)
Rodinný model	Rodičia žijú spolu a majú dobrý vzťah (130) Rodičia žijú spolu, ale nemajú dobrý vzťah (24) Rodičia spolu nežijú (rozvod, úmrtie) (62) Nevyrastal som s biologickými rodičmi (3)
Počet dlhodobých partnerov	0 (53), 1 (83), 2 (50), 3 (22), 4 (9), 5 (1), 6 (1)
Sexuálna aktivita	Sexuálne aktívny (124), Nemal ešte pohlavný styk (95)

5 Výsledky

Dáta boli štatisticky analyzované pomocou programu Q-accessor. Identifikovaných bolo 7 faktorov (rotovaných ortogonálnou varimax procedúrou), čo vysvetľovalo 39.05% celkovej variancie (výsledok nad 35% možno považovať za hodnotný – Watts & Stenner, 2012) a zahŕňalo 100 účastníkov. Kritériom zaradenia osôb do faktorov bola hodnota koeficientu nasýtenia vyššia ako 0.40. Navyše bolo uplatnené Fuertrattovo kritérium, ktoré zvažuje aj hodnotu kumulancie účastníka – podobnosť so všetkými účastníkmi v súbore. Zo zvyšných 119 účastníkov sýtlo významne viac ako jeden faktor 18 účastníkov. 36 účastníkov sýtlo jeden z

¹²Pri Q-metodológii nepodlieha logika výberu pravidiel homogenity. Ak je cieľom skúmanie subjektivity, vzorka účastníkov musí nutne implikovať predpoklad diferenciácie v pohľade na skúmanú tému – čím rôznorodejšia vzorka, tým lepšie (Lukšík, 2013).

faktorov nad stanovenou hladinou významnosti, po uplatnení Fuenrtrattovho kritéria však do faktorov zaradení neboli. Analýza jednotlivých položiek neodhalila ani jeden výrok, ktorý by medzi faktormi významne nediferencoval ($p < 0.01$). Ako bipolárny sa javil faktor F. Pri rozhodovaní o konečnom počte faktorov sme sprísnilí kritérium zaradenia osôb do jednotlivých faktorov na hodnotu koeficientu nasýtenia vyššiu ako 0.50, pričom participant nemohol mať túto hodnotu vyššiu ako 0.40 pre iný faktor. Ak sme do faktora zaradili aspoň dvoch participantov, faktor bol následne opísaný podľa týchto osôb (Watts & Stenner, 2012). Sprísnenú podmienku nespĺnil faktor F.

Vo fáze opisu sme tvorili významové mapy faktorov na základe priemerného skóre pre každú položku (súčet skóre položky u všetkých participantov, ktorí sýtli faktor po sprísnenom kritériu/ počet participantov, ktorí sýtli faktor po sprísnenom kritériu). Vychádzali sme z položiek, ktorých umiestnenie sa v danom faktore výraznejšie odlišovalo od ich umiestnenia v ostatných faktoroch. Následne sme medzi výraznými výrokmi vo faktore (umiestnenie položky v extrémnych pásmach) hľadali významové súvislosti. Tento postup interpretácie sa dá označiť ako postup „zdola“, keďže primárne šlo o heuristické hľadanie súvislostí medzi jednotlivými výrokmi a pomenovanie týchto súvislostí (Lukšík, 2013). V tabuľke 2 uvádzame opis faktorov a prehľad sociodemografických charakteristík, ktoré sa významne spájali s faktormi.

Tabuľka 2 Opis faktorov a prehľad sociodemografických charakteristík participantov

Faktor A oddaný typ	8.39% variancie, eigenvalue 18.37, opis na základe 15 ľudí, faktor sa nespájal so žiadnou socio-demografickou charakteristikou	
	Opis	Za najdôležitejšie považujem, aby partner do vzťahu investoval rovnako ako ja. Chcem, aby nevnímal iba svoj uhol pohľadu, ale vedel sa prispôbiť a robiť kompromisy. Mal by byť pozorný, obetavý a starostlivý. Nemal by byť agresívny a bezdôvodne žiarliť. Chcem, aby mi dostatočne často prejavoval lásku, a aby sa neobzeral po iných a neflirtoval. Mal by dôverovať mne, nie sa riadiť rečami iných. Chcem, aby sme boli na seba naviazaní a zdieľali aj tajomstvá. Nezáleží mi na tom, či má rád riziko a experimentovanie.
Faktor B hravý typ	7.11% variancie, eigenvalue 15.57, opis na základe 8 ľudí, spoločné socio-demografické charakteristiky: 16-17 rokov, chlapci, sexuálne aktívni, vyšší počet partnerských skúseností, bez vierovyznania	
	Opis	Za najdôležitejšie považujem, aby bol partner veselý, akčný, so zmyslom pre humor, bol rád medzi ľuďmi a vedel sa baviť. Je pre mňa dôležité, aby prejavoval lásku iba mne a tak často, ako to potrebujem – neobzeral sa po iných a neflirtoval. Tiež by mal dôverovať predovšetkým mne a bezdôvodne nežiarliť. Chcem, aby sa nebál prejaviť svoj postoj, a aby nerobil veci len preto, že to chcem ja. Zároveň by mal rešpektovať moje záujmy a rozhodnutia. Nezáleží mi na tom, či je už zrelý a zodpovedný, ani na jeho vzdelaní a na tom, či sa slušne vyjadruje.
Faktor C bohémsky typ	5.58% variancie, eigenvalue 12.22, opis na základe 8 ľudí, spoločné socio-demografické charakteristiky: aktuálne bez partnera, rodičia žijú spolu a majú dobrý vzťah, bez vierovyznania, bisexuálna orientácia dievčat	
	Opis	Za najdôležitejšie považujem, aby bol partner vtipný, rád riskoval a experimentoval. Mal by sa vzdelávať, mať „otvorenú“ myseľ a obohacovať ma svojimi názormi a aktivitami. Je pre mňa dôležité, aby rešpektoval mojich priateľov a záujmy a zároveň mal svoje vlastné, aby sme na seba neboli úplne naviazaní. Mal by to byť sebavedomý charizmatiký človek, ktorý je rád v spoločnosti a vie sa zabaviť. Nieкто, kto má svoj štýl a na ktorom je vidno, že sa o seba stará. Nezáleží mi na jeho partnerskej minulosti, ani na tom, či je rodinne založený.
Faktor D zrelý typ	6.21% variancie, eigenvalue 13.60, opis na základe 6 ľudí, spoločné socio-demografické charakteristiky: 16-18 rokov, chlapci, sexuálne neaktívni, rodičia žijú spolu a majú dobrý vzťah	
	Opis	Za najdôležitejšie považujem, aby bol partner zrelý, zodpovedný a mal už za sebou éru užívania si. Mal by byť vzdelaný, mať vkus a svoj štýl a byť pokojnej povahy. Mal by preferovať súkromie a byť rodinne a prakticky zameraný. Je pre mňa dôležité, aby dôveroval mne, a neriadil sa rečami iných, či bezdôvodne nežiarlil. Mal by už vedieť, čo v živote chce, byť zdravo sebavedomý a nebáť sa za tým ísť. Tiež chcem, aby to bol človek, ktorý v minulosti nevystriedal veľa partnerov. Nezáleží mi na tom, či je akčný a či sa rád zabáva, prípadne riskuje a experimentuje.
Faktor E obohacujúci typ	5.25% variancie, eigenvalue 11.50, opis na základe 7 ľudí, spoločné socio-demografické charakteristiky: 19-22 rokov, dievčatá, sexuálne aktívne, vyšší počet partnerských skúseností, duchovne založení – i keď sa nešlo o rovnaké vierovyznanie	

	Opis	Za najdôležitejšie považujem, aby ma partner v živote obohacoval a dokázal ma posunúť, aj pokiaľ ide o moje horšie vlastnosti. Mal by chápať aj iné ako svoje názory a tiež rešpektovať moje rozhodnutia, záujmy a mojich priateľov. Chcem, aby mal vzťah k deťom a bol rodinne založený. Nemal by byť verbálne, ani fyzicky agresívny. Mal by byť vzdelaný, vtipný, primerane sebavedomý a vážiť si sám seba. Mal by preferovať zdravý životný štýl a byť duchovne založený. Nezáleží mi na jeho vkuse a štýle, ani na tom, či sa o seba nejako prehnane stará.
Faktor G pohodový typ		3.91% variancie, eigenvalue 8.56, opis na základe 2 ľudí, spoločné socio-demografické charakteristiky: 15-16 rokov, chlapci, vo vzťahu, vyšší počet partnerských skúseností, rodičia žijú spolu a majú dobrý vzťah, kresťania
	Opis	Za najdôležitejšie považujem, aby sa partner nepovyšoval nad ostatných. Chcem niekoho, kto nestrídal často partnerov a kto nepodvádza. Ak sa mu niečo nezdá, mal by sa radšej pýtať, ako si sám domýšľať, a tiež by sa mal vedieť ovládať. Mal by už vedieť, čo v živote chce a nebáť sa realizovať to. Chcem, aby bol veselý a aktívny, ale tiež mal rád súkromie, pokoj a bol duchovne založený. Chcem, aby bol pozorný, starostlivý, dokázal sa obetovať a odpúšťať mi chyby. Nezáleží mi na tom, či bude romantik, ktorý mi bude často vyznávať lásku. Tiež mi nezáleží na tom, či do vzťahu investuje rovnakou mierou ako ja.

6 Diskusia

Najpočetnejšie zastúpenú stratégiu sme označili ako „preferenciu oddaného typu“, ktorá by mohla v kontexte vývinových špecifik vyznievať prekvapivo. Typický obraz adolescentných partnerstiev predstavuje totiž polygamiu, neochotu prijať záväzok a dôraz na aktívne experimentovanie. Tu však sledujeme potrebu pripútania, výraznej emočnej angažovanosti a minimálnu dôležitosť, ktorú adolescenti pripisujú experimentovaniu a podstupovaniu rizika. Túto stratégiu by mohol objasniť Erikson (2002), podľa ktorého sú rýchly telesný rast a pohlavná zrelosť (telesne dospelí) v protiklade s reálne uznávaným statusom (dospelí ich považujú ešte za deti). Konfúziu identity môžu dospievajúci riešiť prostredníctvom hľadania dôverných záväzkov, ktoré pomáhajú prekonať krízu tohto štádia. Základnou hybnou silou sa stáva cnosť vernosti reprezentujúca vyšší stupeň dôvery (sebadôvery, dôvery k iným, aj schopnosti byť dôveryhodným). Iný pohľad ponúkajú vývinové psychoanalytické prístupy, ktoré za podstatnú zložku individualizačného procesu považujú zbavenie sa psychologickej závislosti od rodičov, ktoré prebieha prostredníctvom vytvárania tesných väzieb s vrstovníkmi (Miller, 1989).

Typický obraz adolescentných romantických partnerstiev predstavuje „preferencia bohémskeho typu“, ktorá naplňa potreby získavania skúseností za neochoty prijať dôsledne záväzok. Podľa Freudovej (in Macek, 2003) ide o emočný asketizmus súvisiaci so strachom zo straty kontroly nad vlastnými sexuálnymi impulzmi. Vnútorňný konflikt následne sublimuje do roviny abstraktných filozofických argumentov, ktoré sú oddelené od zúčastneného prežívania intenzívnych emócií v partnerstve. Aktuálna neprítomnosť partnerstva v časti dospievajúcich (podľa sociodemografických charakteristík), môže znamenať, že tieto partnerstvá síce považujú za významné, nemajú však dlhodobější charakter, alebo dokonca ani jasný status záväzku. Stratégia sa ďalej spájala s neprítomnosťou vierovyznania a dobrým rodičovským vzťahom. Predpokladáme, že funkčné rodinné prostredie, v ktorom absentujú náboženské predstavy o „správnom“ partnerovi, dovoľuje adolescentom nadobúdať skúsenosti v partnerskej oblasti s charizmatickými osobami, ktoré zohrávajú zásadnú rolu v aktívnom sebakonstruovaní (Macek, 2003). Preferencia ako jediná súvisela taktiež s bisexuálnou orientáciou u dievčat, čo korešponduje s výsledkami Whiteheada (2009).

V kontexte predošlých stratégií, ktoré predstavujú protipóly na pomyselnom kontinuu „silné emočné pripútanie verzus emočná nezávislosť“, môžeme „preferenciu hravého typu“ situovať uprostred. Prítomná je totiž potreba emočného záväzku, ktorú je potenciálny partner ochotný aj verejne demonštrovať, na druhej strane výber partnera určuje aj jeho ochota akceptovať vlastný priestor, záujmy, rozhodnutia a priateľov. Hľadanie identity tak prebieha v kontexte partnerstva, aj mimo neho (Macek, 2003). Skutočnosť, že títo adolescenti nekladú dôraz na zrelosť, slušnosť či vzdelanie iba zdôrazňuje, že ide o ďalšiu z typických adolescentných stratégií. Pre dospelú populáciu predstavuje totiž napríklad vzdelanie významný indikátor kvality partnera (Katrňák & Fučík, 2009). Podľa socio-demografických charakteristík šlo o chlapcov vo veku 16 a 17 rokov, ktorí boli sexuálne aktívni, mali minimálne jednu partnerskú skúsenosť a boli neveriaci. Zistenia dávame do súvislosti s dôležitosťou vrstovníckych vzťahov u chlapcov, ktoré výrazne súvisia s kolektívnymi aktivitami, výkonom v nich, usilovaním sa o rešpekt a pevnosťou postojov, čo sú kvality, ktoré sú vo všeobecnosti žiaduce u mužov (Macek, 2003). Potreba individuácie aj mimo vzťah, ktorý neumožňuje tieto dôležité kvality rozvíjať, sa tak prejavuje aj v nárokoch na partnera.

„Preferencia zrelého typu“ pripomína skôr stratégiu výberu dlhodobého partnera u dospeljej populácie. Typické preferencie pri dlhodobom združovaní dospelých smerujú totiž k monogamnému správaniu, orientácii na zdroje, status a rodičovské investície (Buss & Schmitt, 1993). Analýza socio-demografických charakteristík však odhalila, že šlo o chlapcov vo veku 16 až 18 rokov, ktorí nie sú zatiaľ sexuálne aktívni a udávajú dobrý rodičovský vzťahový model, čo môže stratégiu výberu partnera pomôcť objasniť. Predpokladáme, že v tomto prípade môže ísť o významné výchovné pôsobenie rodičov, ktorí vedú chlapcov k sexuálnej zdržanlivosti a ovplyvňujú taktiež nároky, ktoré kladú adolescenti na partnerky. Prenos rodičovských predstáv o partnerovi na deti dokladovali Dubbs a Buunk (2010).

Pre „preferenciu obohacujúceho typu“ bol charakteristický výber na základe vlastností ako schopnosť iniciovať zmenu v prípade horších vlastností partnera alebo schopnosť obohatiť partnera záujmami a postojmi. Stratégiu využívajú prevažne staršie adolescentky vo veku 19 až 22 rokov, ktoré sú už sexuálne aktívne, majú za sebou partnerskú skúsenosť a sú duchovne založené, čo sa zhoduje so zisteniami Wattsa a Stennera (2005), ktorí aplikovali Q-metodológiu pri skúmaní významu lásky. Faktor, ktorý bol pomenovaný ako „love as transformative adventure“ sa spájal prevažne so ženami a priemerným vekom 21.3 rokov. Orientácia na zdravý životný štýl a duchovné založenie súvisí pravdepodobne s duchovným založením samotných adolescentiek. Vyšší vek adolescentiek naznačuje taktiež zrelšiu stratégiu výberu partnera, v zmysle reálnej orientácie na rodinné založenie u partnera v tomto veku. Potvrzuje to aj fakt, že adolescentkám už nezáleží na vkuse a štýle partnera, čo spájame u adolescentov s ranejším procesom individuácie (Macek, 2003).

Stratégia pomenovaná ako „preferencia pohodového typu“, bola najmenej zastúpenou a bola popísaná na základe dvoch chlapcov vo veku 15 a 16 rokov, ktorí udávali dobrý vzťah medzi rodičmi a kresťanské vierovyznanie. Obaja boli pravdepodobne vo svojom prvom romantickom vzťahu. Predpokladáme, že výber partnera opäť podliehal výchovnému pôsobeniu nábožensky založených rodičov či samotnej kresťanskej komunite, pre ktorú preferované charakteristiky zosobňujú proklamovanú hodnotovú orientáciu, čo je v súlade so zisteniami Bartkowskeho, Xiaohe, a Fondrena (2011).

7 Záver

V súvislosti s častým obrazom o nestálych povrchných partnerstvách a promiskuitnom rizikovom správaní adolescentov je preferencia oddaného typu partnera ako najrozsiahlejšia stratégia pomerne prekvapivá. O to viac, že sa javí ako univerzálna – nespájala sa výnimočne často so žiadnou sledovanou charakteristikou. Ak sú naše interpretácie správne, toto zistenie v sebe zahŕňa viacero odkazov pre psychologickú i edukačnú teóriu a prax. Vzťahy adolescentov nemožno bagatelizovať, nakoľko ich prežívanie môže byť veľmi emotívne. Závislosť sa síce presúva z rodiča na romantického partnera, vnútorný konflikt sa však týmto spôsobom rieši iba dočasne. Je totiž naďalej potrebné smerovať k autonómii, čo môže v niektorých prípadoch prílišnej závislosti od partnera spôsobovať adolescentom problémy. Dokladovaný formatívny vplyv na výber partnera u mladých ľudí predstavuje priestor pre psychologov i edukátorov, ktorí sa v rámci výchovy a vzdelávania problematike rozvoja vzťahov venujú bližšie.

Zoznam bibliografických odkazov

- Bartkowski, J. P., Xiaohe, X. & Fondren, K. M. (2011). Faith, Family, and Teen Dating: Examining the Effects of Personal and Household Religiosity on Adolescent Romantic Relationship. *Review of Religious Research*, 52 (3), 248-265.
- Bianchi, G. (2013). Nové podoby sexuality, občianstva, noriem a reprodukcie: Svet a Slovensko. *Sociológia - Slovak Sociological Review*, 45 (1), 5-26.
- Blatný, M., Hrdlička, M., Sobotková, V., Jelínek, M., Květon, P., & Vobořil, D. (2003). Prevalence antisociálního chování českých adolescentů z městských oblastí. *Československá psychologie*, 50 (4), 297.
- Brown, B. B., Feiring, C. & Furman, W. (1999). Missing the Love Boat: Why Researchers Have Shied Away from Adolescent Romance. In W. Furman, B.B., Brown & C. Feiring (Eds.). *The Development of Romantic Relationships in Adolescence* (pp. 1-16). New York: Cambridge University Press.
- Buss, D. M. & Schmitt, D. P. (1993). Sexual Strategies Theory: An Evolutionary Perspective on Human Dating. *Psychological Review*, 100 (2), 204-232. Retrieved from: http://sitemaker.umich.edu/eugene.burnstein/files/27_buss_schmitt_93_sexualstrategytheory.pdf
- Dubbs, S. L. & Buunk, A. P. (2010). Parents Just Don't Understand: Parent-Offspring Conflict over Mate Choice. *Evolutionary Psychology*, 8 (4), 586-598. doi: 10.1016/j.evolhumbehav.2013.07.004
- Durning, D. W. & Brown, S. R. (2006). Q Methodology and Decision Making. In M. Göktuğ (Ed.). *Handbook of Decision Making* (pp. 537-563). Boca Raton, FL: CRC Press.

- Furman, W. & Winkles, J. K. (2011). Transformations in Heterosexual Romantic Relationships across the Transition into Adulthood: „Meet Me at the Bleachers... I mean the Bar“ In B. Laursen, & W. A. Collins (Eds.). *Relationship Pathways: From Adolescence to Young Adulthood* (pp. 209-213). Thousand Oaks, CA: SAGE Publications.
- Jackson, C. A., Henderson, M., Frank, J. W. & Haw, S. J. (2012). An Overview of Prevention of Multiple Risk Behaviour in Adolescence and Young Adulthood. *Journal of Public Health*, 34 (1), 131-140. doi:10.1093/pubmed/fdr113
- Kaplan, P. S. (2004). *Adolescence*. Boston: Houghton Mifflin Harcourt Publishing Company.
- Katrňák, T. & Fučík, P. (2009). Preference výběru partnera. Liší se rozvedení a svobodní ve sňatkových a partnerských preferencích? *Sociológia*, 41 (5), 437-456. Retrieved from: <http://fsslv.fss.muni.cz/~katrnak/articles/preference.pdf>
- Lukšík, I. (2013). *Q-metodológia: faktorové zobrazenie ľudskej subjektivity*. Trnava: PF TU v Trnave.
- Macek, P. (2003). *Adolescence*. Praha: Portál.
- Miller, P. H. (1989). Theories of Adolescent Development. In J. Worell & F. Danner (Eds.). *The Adolescent as Decision-Maker: Applications to Development and Education* (pp. 13-46). New York: Academic Press.
- Milonoff, M. & Nummi, P. (2012). Adolescents but not Older Women Misjudge Intelligence from Faces and Do not Consider Intelligent-Looking Men Attractive. *Annales Zoologici Fennici*, 49 (5-6), 378-384.
- Pastor, K. (2005). Rodina, manželstvo a populačný vývoj. In Kolesárová, A. (Ed.). *Rodina na prelome tisícročia. Zborník referátov z medzinárodnej vedeckej konferencie, 16. - 17. máj 2005 Bratislava* (s. 540-549). Nitra: FSVaZ UKF v Nitre.
- Regan, P. C. & Joshi, A. (2003). Ideal Partner Preferences among Adolescents. *Social Behavior and Personality*, 31 (1), 13-20.
- Rosenfeld, M. J. & Thomas, R. J. (2012). Searching for a Mate: The Rise of the Internet as a Social Intermediary. *American Sociological Review*, 77 (4), 523-547.
- Seiffge-Krenke, I. (2006). Coping with Relationship Stressors: The Impact of Different Working Models of Attachment and Links to Adaptation. *Journal of Youth and Adolescence*, 35 (1), 25-39. Retrieved from: <https://www.ncjrs.gov/App/Publications/abstract.aspx?ID=235861>
- Shulman, S. & Kipnis, O. (2001). Adolescent Romantic Relationships: A Look from the Future. *Journal of Adolescence*, 24 (3), 337-351. doi:10.1006/jado.2001.0409
- Stenner, P. & Stainton, R. R. (2004). Q Methodology and Qualiquantology: The Example of Discriminating between Emotions. In Z. Todd, B. Nerlich, S. McKeown & D. D. Clarke (Eds.). *Mixing Methods in Psychology* (pp. 101-120). Hove, New York: Psychology Press, Taylor & Francis Group.
- Vágnerová, M. (2000). *Vývojová psychologie: Dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál.
- Watts, S. & Stenner, P. (2005). The Subjective Experience of Partnership Love: A Q Methodological Study. *British Journal of Social Psychology*, 44 (1), 1-26. Retrieved from: <http://onlinelibrary.wiley.com/journal/10.1111/%28ISSN%2920448309/homepage/ProductInformation.html>
- Watts, S. & Stenner, P. (2012). *Doing Q Methodological Research: Theory, Method and Interpretation*. London: SAGE Publications Asia-Pacific.
- Whitehead, N. E. (2009). Adolescent Sexual Orientation: Surprising Amounts of Change. *Anglican Mainstream*. Retrieved from: <http://www.mygenes.co.nz/Change.htm>